

כתיבת מילון לעברית המדוברת

אורה (רודריג) שורצולד

מבוא: בניית מילון ומגבלותיו

מילונים רבים מסתמכים על קורפוס נתון. כל קורפוס נתון מוגבל הוא מטבעו. למשל, מילון המקרא של קדרי (תשס"ו) כולל רק את המילים המצויות בתנ"ך, אבל ייתכן שהיו עוד מילים בתקופת המקרא שלא נכללו בו, ויעידו על כך עדויות אחרות מתקופת המקרא (הורביץ תשל"ב: 3-63). מילון אבן-שושן במהדורתו הישנה (1966) כלל רק מילים שנמצאו במקורות עבריים כתובים למן התנ"ך ועד הספרות העברית החדשה, אבל גם באותה מהדורה הוא לא הקיף את כל מה שנכתב בספרות העברית, ונדאי לא מה שנכתב בטקסטים שאינם ספרותיים. במהדורתו החדשה משנת 2003 מילון אבן-שושן כולל גם מילים מלשון הדיבור, אבל מספרן מוגבל, הן אינן מושתתות על קורפוס תחום, ואין הן מציגות תמונה שלמה של העברית המדוברת. גם מילונים אחרים דוגמת "רב-מילים" של שויקה (תשנ"ז; להלן: ר"מ), "מילון ספיר" של אבניאון (תשנ"ט; להלן: ט) או "מלון אריאל המקיף" של סיון ופרוכטמן (תשס"ז) מבקשים לייצג את העברית החדשה בעיקר, והיבטים רבים מלשון הדיבור מפורטים בהם, אבל אין הם שלמים.

מילון המבוסס על הלשון המדוברת ראוי שיסתמך אף הוא על קורפוס נתון, והוא קורפוס הלשון המדוברת שהוקלטה ותוכתבה, דא עקא, הלשון המדוברת רחבה בהרבה מזו המתועדת בהקלטות. ההקלטות שעליהן מבוסס המחקר הזה, הקלטות מעמ"ד, מקיפות אוצר מילים שהופק בידי דוברים במצבים טבעיים, אבל נושאי השיחה שלהן מוגבלים ואינם מקיפים את כל תחומי העניין. בקורפוס נידונים נושאים כמו היריון, אוכל ומסעדות, מיזמים חישוביים, נסיעות וטיולים (למזרח הרחוק ועוד), תדריך צבאי, שיחת ייעוץ פסיכולוגי, שכירות וריהוט, יחסי אנוש, עניינים משרדיים, שיח מזדמן בארוחה משותפת, שיחה אגב נסיעה לחתונה, דיון במכירת מכונית ועוד. יש תחומים רבים שאינם באים לידי ביטוי בהקלטות, לדוגמה: פוליטיקה ועניינים אידאולוגיים, ספרות ושירה, הוראה ולימוד, אופנה, ספורט, יחסי הורים וילדים, אמנות, חידושי מדע, תאטרון, מוזיקה וקולנוע ועוד

הרבה. אמנם יש מקרים שבהם מוזכר משהו מן התחומים האלה, ברם הוא אקראי ואינו מפיך את כל אוצר המילים סביב הנושא. לפיכך הקורפוס מוגבל מאוד. ההקלטות כוללות משפטים קטועים והתחלות נפל, התחלות של מילים שאין להן סוף, מיני צלילים חסרי משמעות, התחלות כפולות ועוד.¹

דוגמה למשפט קטוע: "אני מבשלת. יוצא בסוף כל השבוע אוכלים." [Y111], בפי אותה דוברת ברצף, לפני שדוברת אחרת מתערבת בשיחה. איננו יודעים מה היא מבשלת ומיהם האוכלים או מה אוכלים בסוף כל שבוע.²

דוגמות להתחלות מילים שאין להן סוף: 1. "עשיתי גיב- --, אה: חצילים" [Y111], אותה דוברת. להערכתי היא התחילה לומר גִיבֶץ' (מאכל ירקות מאודים שיש בו חצילים, נקרא גם יוֹבֶץ), תבשיל מקובל בקהילות הבלקן, אך מחשש שלא תובן היא מסבירה לאחור היסוס (אָה) שבישלה חצילים; 2. "היא אמרה לי, תבררי כמה, אני רוצ- חושבת לקנות" [Y34]. דוברת אחת מספרת לרעותה על מישהי שביקשה לברר את מחיר המכוננית. היא מתחילה בפועל רוצה, אבל חוזרת בה ומתקנת לחושבת 'מתכוונת', מתכננת', ביטוי המעמיד את רצונה בספק.

דוגמות לצלילים חסרי משמעות מילונית: "אמרתי לך צ- --, באמת" [C711_2]; "זה צ- אז -" [P931].

דוגמה להתחלה כפולה: "אתה מבין, ש- שם ב ב באוטונומיה היית משלם שמונה עשרה שקל קילו" [C612_2] - ש' הזיקה נאמרת בכידוד, ואחרי המילה שם נכפלת ב' היחס.

מתוך הנתונים האלה יש לברור את המילים והצירופים שהשתמשו בהם הדוברים ולכנות את המילון בשלמותו. המילון שייכנה יתעלם מן החזרות ויתמקד רק במילים נושאות המשמעות. את המילה רוצ אפשר להשלים ולשייך לפועל רצה גם אם אינה נקרית בשלמותה, כי היא מתבררת מתוך ההקשר, וממילא הפועל מצוי פעמים רבות גם בהקשרים אחרים. את המילה גיב- (כערך גיבֶץ) נצטרך לשקול בהיסוס, כי היא לא נקרית שוב בקורפוס הזה, ואין דרך לשאול את המידענית לגבי כוונתה. כל ההקלטות נעשו בשנים 2000-2002, ומאז חלו עוד שינויים במילון השפה העברית. לכן כל התיאור שידון להלן בעניין המילון יוגבל לקורפוס הנתון.

1 ראו מאמרו של יזרעאל תשע"ו על המאגר בספר זה.

2 עוד דוגמות למשפטים קטועים ולבעיות בניתוח הקורפוס, ראו במאמרה של בורוכובסקי בראבא תשע"ו בספר זה.

יתר על כן, האוכלוסייה המיוצגת בהקלטות שנותחו בקורפוס מגוונת וכוללת צעירים ומבוגרים במצבים שונים. רובם דוברי עברית ילידית, אם כי ניכרים גם שרידי מבטא שאינו ילידי כדיבורם של אחדים.³ הדוברים הם יהודים ממוצא מזרחי, אשכנזי או מעורב, השכלתם נעה משש שנות לימוד עד השכלה אקדמית מלאה, לכן אוצר המילים שלהם מגוון ומשתנה בהתאם לנתונים הסוציודמוגרפיים שלהם. ועוד, השיחות נסבות סביב נושאים המעניינים את חברי הקבוצה המשתתפת בשיח, ופעמים אוצר המילים הוא פנים קבוצתי שזר לא יכירנו ולא יבין למה כוונת הדברים.⁴ לפיכך לא זו בלבד שמילון ההקלטות כולל רק מילים שעלו בנושאי השיחות האלה, המילון גם אינו מדגם מייצג מלא של האוכלוסייה דוברת העברית בישראל, והוא עלול לייצג לעתים לקסמות אידיוסינקרטיות של דוברים מסוימים, למשל: יקרת⁵×6 ועלם חמודות – רק כפי הדוברת בהקלטה C514_2, בעת ובעונה אחת, מן הסתם רק בהקלטה P423, מחרתיים, בהגייה זו רק בהקלטה OCD_1. כמו כן נמצאו כפי הידים מילים כמו מזווה [Y111], בדיעבר [Y311], זיקוקי דינור [Y311], צחנה בצד מסריח [OCh]. ועוד דוגמות יימצאו בפירוט השימושים של המילים הלועזיות בהמשך.

תיאור המילון

הכתיב: המילון שיתואר כאן ייכתב באותיות עבריות, אבל כפי שמראים הדיונים הפונולוגיים והמורפולוגיים בפרקי הספר האחרים, אין ספק שהמילים אינן ניכרות כדיבור בדרך שהן נכתבות: היה = aya, את ה- = ta, אני = ani, an, ni, צריכה = cxa במקרים רבים, הצירוף מה זאת אומרת = maztomeret או mastomeret ועוד. כתיבים כמו איה, ת-, ני, אן, צכה, מזתומרת או מסתומרת, גם אם ינוקדו, ייראו משונים לכל עין יודעת עברית. איננו מייצגים את כינויי הגוף לנסתרים כ-, u, i, em, ובוודאי לא בכתיב עברי כ-או (הוא), אי (היא), אַם (הם), אלא בכתיב העברי המקובל. גם אם הערכים נהגים בצורות שונות, הם עדיין מייצגים אותן מהויות בתפיסת הדוברים והכותבים. זו הדרך גם במילונים סטנדרטיים בלשונות אחרות: צירוף האותיות oo במילים כמו door 'דלת' ו-book 'ספר' באנגלית אינו מעיד אוטומטית על דרך הגייתן (buk, dör). הוא הדין לגבי הגיית k ב-knee 'ברך', gh

3 תיאור הרקע של כל המשתתפים בהקלטות נמצא באתר cosih.com/table-2.php

4 לדוגמה, המילה השמות 'שיבוצים של אדם במקום עבודה או בתפקיד' נמצאה ארבע פעמים בהקלטה Y111 בפיה של אותה דוברת בדיון על מישחי. ומכיוון שחלק מן השימושים ספציפיים לחברת הדוברים, לא הכנתי מילים כמו אוטן [C714]; שם משחה נגד יתושים?], וּלְטוֹר, סֻלְכָה, אורטיסה [D142]; שמות מקומות?], ויש עוד.

ב־tough 'קשה' או ב־chocolate 'שוקולד' הנהגות (čokolat, təf, nī). גם צירוף האותיות ch במילים בצרפתית כמו 'שוקולד', 'chocolat' chrétien 'נוצרי' נכתב כך במילונים אם כי המילים נהגות (šəko'la, kre'tyē), ובמילונים יש לציין את דרך הגייתן. התיאור הפונולוגי והמורפולוגי בפרקי הדקדוק של הקורפוס יבהירו לקורא את דרכי ההגייה של אותם ערכים. לכשיכתב המילון, אפשר יהיה לציין בצד כל ערך את דרכי ההגייה שהזדמנו בקורפוס לפי רמת שכיחותן, מן הדרכים השכיחות ביותר עד לדרכים הנדירות ביותר. בחלק מן המילים אפשר יהיה לציין את הדרך המקובלת, דוגמת u לייצוג 'הוא', אבל במקרים אחרים יהיה צורך לציין מגוון צורות. לוקרתה למשל מילה כמו אגרטל פעמים אחדות בקורפוס, ובפי הדוברים כולם היא הייתה הגויה gartal, כי אז היינו נדרשים לרישום חדש של הערך המילוני: לא אגרטל כי אם גרטל. לכן המילה מזרון [5×Y33] היא הערך שייכתב במילון הקורפוס ולא מזרון, כי למזרון אין כל היקרות.⁵

אוצר המילים: מכיוון שהלשון המדוברת היא חלק מן המארג הגדול של העברית, רוב המצוי בה משוקע כבר במילונים הקיימים. הנה דוגמות אחדות בציון שכיחותן בקורפוס:⁶ איפה (62 היקרויות), אכל (40), אני (למעלה מ־700; אין אנוכי), אתמול (8), היום (39),⁷ היה (למעלה מ־200), הלך (80), הם (למעלה מ־150), זה (למעלה מ־1200), חשב (83 פעמים), יצא (37), ישב (25), כמה (81), כתב (26;⁸ אין רשם), לא (למעלה מ־1100), לאן (14), למה (121 פעמים; אין מדוע), מתי (28), עבודה (30), עשה (כ־150), ועוד הרבה. אלו מילים שגורות בדיבור ובכתב בכל משלבי הלשון העברית, הן קיימות בעברית מאז תקופת המקרא והן המשיכו את חייהן בכל תקופות הלשון העברית, ולכן היקרויותיהן רבות למדי גם בהקלטות הדיבור שנחקרו, אם כי במקרים מסוימים משמעויותיהן הורחבו.

במשפט "ביקשו ממני להשתתף באיזה ניסוי" [C514_2] המילים ביקש, מן, השתתף, ב־, איזה, ניסוי כבר נמצאות כערכים בכל המילונים המצויים, ואין בהן ייחוד האופייני דווקא ללשון הדיבור, למעט השימוש ב"איזה" במשמעות 'כלשהו'. משמעות זו מפורטת במילון רב־מילים למשל בצורה זו: 2. איזה כינוי סתמי (להבדיל מכינוי השאלה – א"ש) והוראתו שם: בלשון הדיבור מישוה או משהו לא מוגדר, לא

5 וראו דיון להלן בחוש שילינג.

6 המילים רשומות כערכים מילוניים. בטקסטים הן באות עם תחיליות מש"ה וכל"ב, בצורות נטריות ועוד, למשל היום, והיום, מהיום; איפה, מאיפה, ואיפה; אכלנו, אכלת, אוכלים ועוד.

7 היום במשמעות תיאור הזמן בלבד (today), לא כצירוף ה+יום.

8 בלי הצורה פְּתוּב (3×).

מסוים, כלשהו. ואלו שתי המשמעויות היחידות במילון רב-מילים – כינוי השאלה וכינוי הסתמיות. ברם המשמעות של איזה רחבה יותר בלשון הדיבור. הנה דוגמות אחדות: "רינת סיפרה לי על איזה מישהו" [C514_2] – איזה במשפט זה הוא אכן כינוי סתמי, אבל הוא עורף לכאורה במשפט, שכן המילה מישהו כבר מציינת את הסתמיות.⁹ איזה בא אפוא להוסיף ולטשטש את הדמות. איזה לפני צייני כמות אינו מציין סתמיות אלא אומדן, לדוגמה: "אחרי שהם היו ביחד איזה ארבע שנים" [C514_2], "שוטף ידיים איזה מאה פעם" [C612_3], "יש איזה חמישים חברה" [C612_4]. בשלושת המשפטים מציין איזה את המשמעות 'בערך, כ-': הם היו יחד כארבע שנים, הוא שוטף ידיים כמה פעמים, יש כחמישים חברה. יתר על כן, איזה בא גם להעצמה במבעים כגון "איזה מזל" [C711_1], "איזה יופי" [C514_2, Y33], "איזה קור" [OCh], "איזה קטעים" [C514_2], ו"איזה קטע" [OCh].¹⁰ ככולם איזה מעצים את משמעות הביטוי שאחריו (והמילה קטע טעונה דיון מיוחד, ראו להלן). מלון אריאל המקיף ומילון ספיר המקוון כוללים את המשמעויות האלה, והם מציינים את המשמעות האחרונה כחידוש של העברית החדשה. מילון ספיר אף מציין שהשימוש באיזה להבעת אומדן הוא מן העברית החדשה ומוסיף כי אינו תקני, אבל מלון אריאל המקיף משייך את ראשית תחולתו לעברית בלשון חכמים. מילון העברית המדוברת אינו שונה אפוא בעיקרו ממילון העברית הכתובה. רוב אותם ערכים הנמצאים במילון הרגיל נמצאים גם במילון העברית המדוברת, ברם יש בו הרבה יותר מילים מן השפה הדיבורה. וגם אם מילוני העברית הכתובה כוללים בערכיהם מילות סלנג ומילים שאולות, אין הם מקיפים את כל המילים שהדוברים משתמשים בהן (דוגמות להלן). ההבדלים הבולטים בין מילוני העברית המדוברת למילוני העברית הכתובה הם אלו:

א. המילונים הרגילים מציינים את המשמעויות המקובלות או את המשמעויות ההיסטוריות ראשונות, ואילו את המשמעויות המשויות ללשון הדיבור הם דוחקים לסוף הערכים, ואילו בקורפוס לשון הדיבור תפוצת המשמעויות שונה, ומקומן של המשמעויות הדחוקות יכול לעלות על המשמעויות המקובלות או ההיסטוריות. בדוגמת איזה לעיל, נמצא בקורפוס הדיבור שמשמעות ההעצמה חלה 49 פעמים,

9 ויש עוד היקרויות של איזה מישהו: "הוא לוקח איזה מישהו מהמדור" [P423]; וכן איזה משהו: "רואים איזה משהו קטן בצד" [C514_2], "ועוד איזה משהו" [C842]. ייתכן שאלו ביטויים בתהליך מילון.

10 הביטוי איזה כיף נקרה בקורפוס שבע פעמים, הוראתו חיובית בשש מהן (הקלטות, C842, Y34, OCD_2, 3×Y32), ופעם אחת הוראתו שלילית-אירונית (הקלטה P931), וגם היא מציינת את העצמת הגרוע.

משמעות הכינוי הסתמי – 37, משמעות השאלה – 30, ומשמעות האומדן (הערכת הכמות) 13 פעמים. במילונים הקיימים המשמעות הראשונה היא משמעות השאלה, המשמעות השנייה היא משמעות הכינוי הסתמי, ואילו המשמעויות האחרות מפורטות רק כמשמעויות שלישית ורביעית באותם מילונים שהן מזכרות בהם, אף שמקומן רב בדיבור. לכן יש לשקול להציב את המשמעויות על פי שכיחותן במילון המתבסס על קורפוס לשון הדיבור.

ב. המילונים הרגילים אינם מביאים שימושי לשון מיוחדים – חלקם גזירות לשעתן או המצאות של דוברים; אלו מצויים בלשון הדיבור ומעידים על יצרנות (דוגמת להלן).¹¹ מילון העברית המדוברת יפרט גם את הערכים האלה.

הדרישות מן המילון

דרך ייצוג הערכים: מן הראוי שהערכים יוצגו כמקובל במילונים הרגילים: פעלים בצורת היחיד בעבר¹² לפי צורתם, למשל ראה ברי"ש, נראה כנו"ן, קשר בקו"ף, התקשר בה"א; השמות יוצגו בצורת היחיד שלהם, אלא אם כן אלו שמות בריבוי תמידי, למשל שירות 'עזרה; פעולה' ביחיד, אבל אופניים ושירותים 'בית שימוש' כריבוי תמידי; שאר המילים יירשמו בכתובן המקובל: מילה כמו לפני תוצג באות למ"ד, מילה כמו מפני באות מ"ם,¹³ ולמעשה באות למ"ד.

אטימולוגיה והיסטוריה: האם יש לציין את מקורן האטימולוגי של המילים בקורפוס ואת רובדי הלשון שמהם הן נשאבו? את רוב המידע הזה אפשר למצוא במילונים המצויים לעברית, ולכן אין צורך באפיון טכנותיהן האטימולוגיות או ההיסטוריות. אפשר רק לאפיין את מקורן של המילים השאלות החדשות, כפי שיעשה להלן במילים השאלות שאינן שגורות, אבל לא במילים השאלות המקובלות, שרובן שאובות מן המאגר האירופי הכללי, דרך המסלול הסלאביידי (מוסקוביץ' תש"ם), אם כי היום רבות הן המילים השגורות מן האנגלית האמריקנית.

סוגי המילים: משום שקורפוס הדיבור אינו כולל תמיד משפטים שלמים, קשה להשוות את המצוי בו לטקסטים רגילים, וגם נדמה לי שלא נעשו מחקרים הבודקים את יחס מילות התוכן (שמות, פעלים) למילות התפקיד (שאר המילות – כינויים,

11 מילון כנעני (תש"ך-תשל"ז) הוא היחיד המעלה המצאות לשעתן במילונו, ואף הן לקוחות ברובן מן הספרות.

12 אני מעדיפה את הדרך המסורתית של ייצוג הפועל בצורת זמן עבר מצורת ההווה של מילון ההווה של בהט ומישור (תשנ"ה) ומילון ספיר של אבניאון (תשנ"ט).

13 אפשר כמובן לתת הפניות לערכים האלה בערך פנים.

מילות חיבור, מילות יחס, מילות קריאה, תוארי פועל ועוד). מה מקום מילות החלל במילון? האם יש לכלול במילון את ביטוי ההיסוס אָה המופיע מאות פעמים בקורפוס? ברי שיש לו תפקיד פרגמטי בשיחה כמביע סוג של היסוס, אבל עד כה הנטייה הייתה להתעלם ממנו בתיאור המילוני. לעומת זאת את המילית אָה בדרך כלל כוללים במילונים כמילת קריאה, וכך גם את המילים אָן, אַח [C842] 'מילות קריאה'. לפיכך גם מילית היסוס כמו אָה צריכה להיכלל במילון. וכאמור לעיל, התחלות מילים ברורות צריכות גם הן להיכלל במילון כי אפשר להשלימן, וכמובן גם מילות הקריאה וההיסוס, כי הדוברים השתמשו או יכלו להשתמש בהן בהזדמנויות אחרות.

סוגיה עצמאית היא רישום השמות הפרטיים. בדיוניי כאן התעלמתי משמות מסחריים (כגון פאפאגאיו, אל גאוצ'ו, וייט הול, סי אן אן, יונדאי, לנטרה, קאסרה [=קסטרא], ישראלכרט, פג'ו, פיאט), משמות מקומות (כגון הרצלייה, חיפה, תל אביב, איטליה, צרפת), משמות אנשים (כמו פוליקר, שלמה ארצי, ג'יימס בונד), או משמות חודשים (כמו יולי, דצמבר). כל אלו נזכרו אמנם בקורפוס, אבל לא כללתיים בדיונים.

דרך פירוט הערכים: האם מילון הקורפוס צריך להיות קונקורדנציה או מילון בלבד? האם יש לציין את כל היקרויות הערכים כדי לעמוד על משתנים סוציולוגיים רלוונטיים לדוברים ולשיח או די בפירוט הערכים בהדגמות אחדות? יש מן היתרונות בהעמדת קונקורדנציה לערכים (כפי שייעשה להלן בפירוט המילים הלועזיות ומילות הסלנג), כי הן מלמדות על תפוצת הערכים ועל מידת השימוש בהם. כך למשל המילה אוטו נזכרה בקורפוס 28 פעמים בארבע שיחות, 21 פעמים מתוכן בשיחה אחת (Y34) בדיון במכירת מכונית, עוד 5 פעמים בשיחה אחרת (OCD_1) אגב נסיעה במכונית, ורק פעם אחת בשתי שיחות אחרות (ראו פירוט להלן). המילה מכוננית לא נקרתה בקורפוס אפילו פעם אחת, אבל המילה מכונניות נקרתה פעמיים (הקלטות OM, OCh) (ולא *אוטואים). הקורפוס קטן מכדי הכרעה אם לפנינו מצב של תשלים (סופלציה) בין אוטו ביחיד למכונניות רבים, אם כי יש לכך רמז בקורפוס הזה. ממצא זה מלמד עוד שבלשון הדיבור אוטו היא המילה שמרבים להשתמש בה, לצד רכב שנקרה רק 9 פעמים בקורפוס (ואין רכבים).

בקורפוס הזה הפועל כתב הוא בעל שכיחות רבה למדי, 26 פעמים בפי דוברים שונים; לו נעשו ההקלטות היום, ייתכן שהפועל רשם היה מופיע תחתיו בשכיחות רבה יותר, כי על פי התרשמותי, הפועל רשם ממיר בהדרגה את הפועל כתב.

מידע דקדוקי: איזה מידע דקדוקי נחוץ לפרט במילון? בדוגמות שיוכאו להלן ציינתי את הערכים לפי העקרונות לעיל, אבל בצדס ציינתי גם את אופן היקרותם בקורפוס: בלשון יחיד, רבים או כנסיות. גם זה מידע חשוב להכרת לשון הדיבור. ציון הרבים חיוני, כי במקרים אחדים אין הוא שווה לריבוי הנורמטיבי, למשל רובע־רובעים (ולא רבעים) [OCh], צב־צבים (בכ"ת רפה) [OCh], שוק־שוקים בצד שוקים אצל אותו דובר [OCh].

בצד מידע זה אפשר לציין את השימושים התחביריים המיוחדים, כמו בדוגמות איזה שהבאתי לעיל. חובה גם לציין שימושים פרמטיים שונים המאפיינים את שימושי הדוברים בטקסט. למשל, הערך זה שכיח מאוד בין כמילת רמז בין כאוגד. כזה גם הוא שכיח (60×), ובמיעוט המקרים הוא בא בשימוש כסמן שיח, כגון "ואז את מין, מד- מרביקה כזה, מפסלת" (C714; הנקין 1999, 1998; Maschler, Ziv 1998: 127-170). על פי רוב הוא בא אחרי שם העצם, לדוגמה: "אני אומר במקום זה תיתנו דבר כזה, ותוסיפו לפרויקט" [C612_4], אבל יש מקרים שבהם הוא מקדים את שם העצם ואז משמעותו היא העצמה ולא רק השוואה: "איך אפשר להמשיך אחרי כזה דבר" [C514_2]. המילה וזה היא גם ערך עצמאי במילון הקורפוס, כי מתוך 69 היקרויותיה באחדות מהן היא סמן שיח של 'זכולי, וכדומה' כסוף מבע, למשל: "כי היא כל כך מקפידה, לא מגע ידיים וזה, והיא שוטפת באמת את הצנצנת לפני זה" [C612_3] – משהי מקפידה על היגיינה מאוד, לא מגע ידיים, לא דברים אחרים והדוגמה היא שטיפת הצנצנת; "ההיא, שאמרת על המאה ועשר וזה" [C711_2] – על ההיא נאמר ברמז לגבי המאה ועשר, והמאזינה מבינה שיש המשך לדיון על ההיא; "אין עצירות מתוכננות, הם יודעים שיהיה תקלות וזה, כלומר יש מישהו בדרך עוצר" [OCh] – יהיו תקלות ועוד דברים יקרו, לכן יודקו לעזרה. ועוד בעניין זה וצירופיו. הביטוי מה זה בלשון הדיבור הפך לציין מעצים 'מאוד'.

הוא אמנם ממשיך לתפקד כצירוף חופשי לשאלה שמשמעות רכיבו ברורה, אבל במשפטים האלה תפקידו הוא העצמה: "מה זה טעים" [C711_1], "הוא מה זה מואר" [C714], "היא אמרה שמה זה נמאס לה כבר" [C842], "הוא יקר מה זה" [D142], "אבל מה זה איומות" [P931], "הייתי מה זה הגעתי רעב" [OCD_1], "מה זה קור מוות" [OCh], "מה זה כעסתי עליו" [Y33], "מה זה מבהיל" [Y33], "את יודעת איזה מבהיל זה, זה מה זה מבהיל" [Y33]. בדרך כלל מה זה קודם לשם תואר (טעים, מואר, מבהיל) או לפועל שתכונתו תוארית-ריגושית (נמאס, כעסתי), אבל הוא חל גם אחרי שם התואר (יקר מה זה), ופעם הוא גם מופרד משם התואר באמצעות פועל (הייתי מה זה הגעתי רעב), אם כי ייתכן שזו התחלת נפל או טעות הפקה, מסוג אלו שנרמזו לעיל. הערך צריך לכלול את המידע הדקדוקי הזה שהצירוף מה זה בא

להעצים, ומקומו בדרך כלל לפני שם תואר או לפני פועל תיאורי-ריגושי. את קיומן של הצורות האחרות אפשר לזקוף למעקשי לשון הנובעים מן הדיבור הלא מתוכנן. המילה כאילו נקרתה 74 פעמים בקורפוס. במיעוט המקרים היא משמשת לדימוי או להשוואת מצב עניינים למצב עניינים היפותטי או דמיוני או כדי לרמז על מצב עניינים כזה. ברוב המקרים יש לה תפקידי שיח אחרים, שנידונו במחקרים אחרים (הורביץ תשנ"ו, ולאחרונה בפירוט רב 170-127: Maschler 2009).

סמני שיח אחרים בקורפוס הם: אז 'סמן סיפורי',¹⁴ באמת 'אכן, בטוח',¹⁵ טוב 'שינוי נושא, הסכמה' (Maschler 2009: 171-206),¹⁶ יופי, איזה יופי 'הסכמה, התפעלות',¹⁷ כן ולא לאו דווקא כאישורים לשאלה קודמת או לשלילתה,¹⁸ נו בהוראות שונות (Maschler 2009: 41-78),¹⁹ נכון,²⁰ עכשיו לא רק כציין זמן (לכנת, אמיר וגונן תשע"ו, בספר הזה) ועוד. גם ביטויים אלו הם סמני שיח: לא משהו [3×C514_2, 2×C612_2, C711_2], מה אני אגיד לך [2×C514_2], מה את אומרת [3×C514_2], מה אתה אומר [3×C842], ממש [2×C514_2, C612_2, C612_3, C711_2, C714], סתם (21×), ועוד.

תופעות מיוחדות במילון הקורפוס

להלן אפרט כמה תופעות מיוחדות שנמצאו בקורפוס מבחינה מילונית.

חידושי מילים או המצאות לשעתי:

המילים המפורטות כאן נבחרו לפי שיקול דעתי. הן יחידות, וייתכן שלקוראים הן ייראו מילים מוכרות ונפוצות.

14 אז, למשל [20×C514_2, 6×C612_2, 3×C711_2, 6×C612_3, 12×C612_4, 6×C711_1], ועוד [7×C714, 19×C842].

15 באמת, למשל [2×C514_2, 2×C612_2, C612_3, C612_4, C711_1, C711_2, C842×4], ועוד.

16 טוב, למשל [2×C514_2, 8×C612_2, C711_2, C842×5], ועוד.

17 יופי [2×C514_2, 3×P931], איזה יופי [2×C514_2, OCD_2, OCh, Y33].

18 כן, כולל כן כן, למשל [2×C514_2, 9×C612_2, 7×C612_3, 16×C612_4, 38×C711_1, 2×C711_2, 10×C714, 29×C842] ועוד; לא [2×C612_2, 9×C612_3, 4×C612_4, 2×C711_1, 7×C714, 16×C842] ועוד.

19 נו, למשל [2×C514_2, 3×C612_4, C711_2, C714×3, 3×C842], נו נו [2×C711_2].

20 נכון, למשל [2×C514_2, C612_2, C612_3, C612_4, C612_4, C711_1, 3×C711_2, C714], [6×C842].

ג'נקיות [OCh] 'מקומות זולים ומוזנחים, פינות הפקר'. מן המילה המקובלת בסלנג ג'אנק 'זבל' (שלא נקרתה בקורפוס) נוצר שם המקום ג'נקייה שריבוי ג'נקיות.

פגית [C514_2] – המילה אינה במשמעות 'צורת זחל צפה או שוחה המצויה בעיקר בסרטנים' ככתוב במילונים, אלא 'פגה קטנה, עובר ממין נקבה טרם זמנה'. התצורה מתאימה לדרך ההקטנה בעברית (Bolozky 1994).²¹

חוש שילינג [OCh, P423] הצירוף נאמר מפי שני דוברים שונים בהקלטות, והוא חלופתו של אחו שילינג (שאין בקורפוס) המציין הערכה של יוצא מן הכלל, כפי שמצוין במילון הסלנג של רוזנטל על אחושילינג (2005: 10).²² נראה שקרתה בצירוף הזה חלוקה משנית של המילה בגלל הגייתה axuššiling בהטעמת ההברה. שי. ביטוי זה קרוב לאחושולוקי 'משובח, מיוחד' ולאחושקשוקה 'נפלא, נהדר', ומנוגד ברוחו החיובית לאחושרמוטה ולאחול מניוקי השליילים – שלא נקרו בקורפוס.

המילה מבואס [aniImboas] (2×OM) מן "באסה" 'דיכאון, ייאוש' – קיימת בדיבור גם בגרסה החוככת, מבואס, אבל לא בקורפוס הזה. משקל מפועל ליצירת שמות תואר הוא מן היצרניים ביותר בעברית (רוזן תש"ז, מירקין תשכ"ב, שורצולד וכהן-גרוס תש"ס). תוכנה של מילה זו זכה גם ליצירה המקבילה במשקל מפועל, מבואס, מבאוסית [3×OM] בפי אותו דובר באותה הקלטה. משקל מפועל התקבל מן העברית והפך ליצרני בעברית תקופה ארוכה (Bolozky 1999: 97-101).

המילה מסה [בהטעמת מלעיל] [3×P423] הופיעה רק בהקשר צבאי בצירוף מרכז מסה, והיא מוסברת כשטח הגוף שאפשר לירות בו 'מהבטן עד הצוואר, בין הכתפיים למותן'.

הפועל לפרסס 'לכצע פניית פרסה באוטו' נאמר שש פעמים בקורפוס בשיחה אחת: "שאני אפרסס" [2×OCD_2], "תפרססי" [2×OCD_3], "מפרססת עכשיו" [2×OCD_3], אגב נסיעה. הפועל הזה נפוץ,²³ ודומה במבנהו לפועל לפקסט. ההכפלה של העיצור ס' בשניהם משמרת את צרור העיצורים של פרסה ושל פקסט (Bat-El 1994, Ussishkin 1999), והוא דומה במבנהו לפעלים כמו כדרר, צחקק בהכפלת העיצור האחרון.

21 זו אינה צורת הנקבה של פג, כי בשמות חד-הברתיים בעברית הנקבה תמיד נוצרת בסיומת ה- (שורצולד תשס"ב, יחידה 11: סעיף 11.5.5.1).

22 בבדיקה במרשתת ביום 27 ביוני 2012 נמצאו 56,400 היקרויות של אחושילינג, ורק 5,780 של חוש שילינג.

23 בבדיקה במרשתת ביום 27 ביוני 2012 נמצאו 17,100 היקרויות של לפרסט.

שולחננוצ'יק [C711_2] – זו מילה מומצאת לשעתה. הדוברת אינה מסתפקת בהקטנה הרגילה בסיומת -ון (שולחן+ון < שולחנן) ומוסיפה לו עוד הקטנה, הפחתת ערך ואולי גם חיבה בתוספת -צ'יק. זו אחת מן הדרכים הרקורסיביות להקטנה (Schwarzwald 2010).

שינוי משמעות:

להלן דוגמות אחדות של מילים שיש בהן ייחוד משמעות המאפיין את לשון הדיבור, אם כי חלקן מופיע גם בכתובים (נוסף על המילים שנידונו לעיל ויידונו להלן):

להתקשקש (התקשקשו, מתקשקשים) 'להסתובב, להתמהמה, לא לעשות משהו מיוחד' [OCh], **מי ערן** 'מי גן ערן, מים נהדרים' [OCh], **לא מ'י** חברה מסחרית בשם זה, **צהריים** 'ארוחת צהריים' [Y111], **עוקבת** 'שיחה המועברת אוטומטית ממספר טלפון אחד למספר טלפון אחר' (אליפסיס של שיחה עוקבת) [OCD_3], **פקק** 'פקק תנועה' [C514_2], **שמה** 'שם' [C612_2], [P423].

המילה אין (115×) באה או במשמעות של שלילת הקיום או בצירוף של ל- לציון שייכות; אין אין לשלילת הבינוני, לדוגמה: "רגע אין שם כביש נורמלי" [OCh], "איך היא -- אין לה שום דבר" [Y33]. גם בהיקרות היחידה של מעין שימוש באין בנטייה, בא מיד התיקון לשלילה במילית לא: "---- איננו, לא פה --" [D142]. כך גם יש – מציינת קיום או שייכות בלבד.

השימוש בנוטריקונים:

מועט מאוד הוא השימוש בנוטריקונים, רובם בלשון הצבא ומיעוטם כלליים. ואלו היקרויותיהם בקורפוס: ²⁴ במב"ח [הבמב"חים; C714] 'בן משק בשנת חופש', 'חול' [2×C612_4] 'חוזן לארץ', 'חמ"ל' [P423] 'הדר מלחמה', 'מטכ"ל' [P423] 'מטה כללי', 'מש"ק' [2×P423] 'מפקד שאינו קצין', 'פוזם' [P423] 'פרק זמן מינימלי', 'פק"ש' [2×P423] 'פקודות שגרה', 'צה"ל' [P423] 'צבא ההגנה לישראל', 'קפ"סית' [2×P931] 'קצינת פסיכולוגיה', 'רמ"ח' [P423] 'ראש מחלקה', 'שי"ן גימ"ל' [P423] 'שומר גדודי; עמדת השמירה בכניסה לבסיס'.

מילים מיוחדות בקורפוס

את המילים המיוחדות אפשר למיין לפי קריטריונים אחדים, כפי שהראיתי לעיל. כאן אתמקד בשתי קבוצות. קבוצה אחת היא קבוצת המילים השאלות, וקבוצה

24 לא נכללו כאן שמות אותיות המשמשות למנייה, כמו כיתה ה"א [C714], אל"ף [2×OCh].

שנייה היא מילות הסלנג. לעתים יש חפיפה בין הקבוצות כפי שנראה להלן. מילים שאולות רבות שגורות בעברית, ומקומן אינו נפקד גם בקורפוס העברית המדוברת. חלקן אינן מורגשות כשאולות משום שכבר השתלבו במערכת המורפופונמית העברית; באחרות – התנהגותן מעידה על זרותן. את קבוצת המילים השאולות אפשר לחלק לשתיים: מילים שאולות שגורות, חלקן חדשות מאוד וחלקן ותיקות, ומילים שאינן שגורות.

מילים שאולות שגורות

להלן רשימת אלף-בית של מילים שאולות שגורות בעברית שנקרו בקורפוס, ומקורן במאה העשרים ואילך. בסוגריים אחרי הערך מופיעה צורתה של המילה בקורפוס. במקרים יחידים יש אפיון למשמעות המיוחדת בקורפוס. את המילים אפשר למיין לקבוצות אחדות, מהן ממוינות באמצעים מורפולוגיים ומהן באמצעים סמנטיים:

1. שמות תואר בסיומת -י, חלקם צייני מוצא (א), וחלקם שמות תואר גזורי מילים לועזיות שאינן ציינות מוצא (ב); 2. מילים בסיומת -ה, רובן שמות מופשטים (ג);
3. מיני מאכלים; 4. אנשים, חלקם בעלי מקצוע או תכונה; 5. תחום המחשבים; 6. מילים בשימוש כללי.

1. שמות תואר בסיומת -י:

(א) צייני מוצא: איטלקי [איטלקים; C612_3], אירופאי [גם אירופאים; 2×OCh, 5×Y34], אמריקאי [C714], טריפוליטאי [טריפוליטאית; C514_2], יפני [גם יפנים, יפניות; 4×Y34, 2×OCh], סובייטי [OCh], פולני [פולנים; C714],²⁵ רומני [רומנייה; C514_2], מונגולי [OCh] ועוד.²⁶

(ב) לא צייני מוצא: אוטומטי [C612_4] 'מירי', אוניברסלי [C612_4], אותנטי [OCh], אינדיבידואלי [P931], היסטרי [OCD_2], וטרינרי [C612_2], טוטאלי [2×Y311], טכני [2×C612_4], טריוויאלי [OM], מינימלי [P423], נורמלי [גם נורמליים; OCh, P931], סובייקטיבי [OM], ספציפי [OM, C612_4], פיזי [גם פיזיים; 2×P931], פלסטי [C714], פרקטי [Y311], קריטי [קריטית; P931], רומנטי [C714], ריאלי [Y311], רציונלי [P931] ואולי עוד.

25 המילה באה בהקשר "היום אנחנו אוכלים אוכל של פולנים" כינוי גנאי לאוכל אשכנזי תפל'.

26 לדוגמה: בולגרי, זיכרוני, טורקי, יווני, ישראלי, לטיני, סיבירי, תימני.

2. שמות בסימות -ה:

אוטומציה [C612_4], אוטונומיה [האוטונומיה; 4×C612_2], אוניברסיטה [אוניברסיטאות; 4×C612_4], אינטליגנציה [P931], אינפורמציה [P931], אלטרנטיבה [4×P931], אנרגיה [2×P931], אסטרטגיה [C612_4, C714], ארכיטקטורה [OCh], דילמה [דילמות; 1×C711], רוסיה [C612_4], טלוויזיה [3×C842], OCh, P931, 3×C842; Y34, 6×Y33, 2×Y33], טלנובלה [טלנובלות; 3×C842], טרמפיארה [גם טרמפיאדות; 2×P423], יוגה [2×Y33], לגיטימציה [P931], מוזיקה [3×C711_1], מנאלה [2×OCh], מסה [3×P423], מתמטיקה [C514_2], פוויציה [OCh], פלטה [C711_2], פרופורציה [OCh], קואליציה [3×C714], רציונליזציה [Y311], תרפיה [OCh], וראו עוד להלן.

3. תחום האוכל [מאכלים, משקאות והשייך אליהם]:

אנטרקוט [C612_2], בורקסים [6×Y111], בננה [בננות; C612_4], ג'חנן [4×Y111], געפילטע פיש [2×OCh], הל [קפה עם הל; 3×C612_3], המבורגר [C612_2], וודקה [OCD_1], מוסקה [Y111], מיקרו [1×C711], 'מיקרוגל', נס־קפה [2×Y330], מרלו [1×C711], 'סוג יין', סלמון [C612_2], ספגטי [C714], פריזר [1×C711], פרקולטור [3×C612_2], צ'יפס [גם צ'יפסים; 9×C714], קברנה [1×C711], 'סוג יין', קוטג' [Y111], קטשופ [C714, 2×Y111], קפה [3×C612_3, 2×Y111, 3×Y33], קרפיון [OCh], שניצל [גם שניצלים; 2×Y111], תה [2×C612_4] ועוד.

4. אנשים:

מיליונר [C514_2], וטרינר [וטרינרים; 2×C612_2], טרוריסט [גם טרוריסטים; 3×C714], פסיכולוג [גם פסיכולוגית; 3×P931], פסיכיאטר [2×P931], [Y33, C714] [ספורטאים];

5. תחום המחשבים:

אונליין [C612_4], אימייל [Y32], אינטרנט [C711_2], אקסל [C612_4], ברקוד [C612_4], ג'וק [ג'וקים; C612_4], וורד [וורד אה; C612_4], וינדוז, וינדוס [בווינדוס אה; C612_4],²⁷ לייזר [C612_4], מיקרו [C612_4], מקרו [המקרואים; C612_4], סטארט אפ [C612_3], סרבר (מוסבר כ'השרת' מיד בהמשך) [C612_4], פרויקט [P423, C612_4×4]

6. מילים בשימוש כללי:

אוטו |OCD_1, 5×OCD_2, Y33, 21×Y34,²⁸ אוטובוס |גם אוטובוסים; |17×OCh, אוטומט |Y34, אולֵטֶרָה סְאוֹנֵר |C514_2, אוקיי |39×: |C514_2, 9×C612_3, 2×C612_4, 6×C612_4, 2×Y32, Y311, 2×OM, OCh, 15×P931, P423, 2×C842, 6×C612_4, אטלס |2×OCh, אינטרס |Y311, Y34, אלומיניום |C612_3, אקספרס |OCD_2, בוודה |גם בוודה; |3×OCh, ביזנס |C612_4, ביי |C714, 3×OCD_3, ביי ביי²⁹ |C514_2, ביליארד |3×OCh, גול |C714, ג'ונגל |C612_3, גז |Y33, Y34, ג'ינס |2×P423, ג'יפ |גם ג'יפים; |3×OCh, גרוש |OM, 5×Y34, דולומיטים |2×D142, דולר |28×, דונם |דונמים; |OCh, דיוטי-פרי |Y33, דיסק 1 |'תקליטור' במוזיקה; |D142, דיסק 2 |פריצת דיסק; |3×Y33, דיסקוטק |D142, הומו |Y32, הלו |C514_2, 2×C842, ווקמן |2×C842, וידיאו |Y34, טואלט |נייר, טואלט; |C842, טי שירט |2×P423, טייפ |C711_1, טלפון |גם טלפונים; |C514_2, 4×OCh, טרמפ |2×C714, טרור |6×Y34, טסט |5×Y32, OCD_3, P423, D142, מטרו |יחידת מדידה של 100 ס"מ; |D142, P423, OCD_3, מטר 2 |סרט מידה; |C711_2, מינוס |OCh, Y34, מיני |C711_2, מינימום |2×P423, Y33, מסז |2×Y33, נטו |Y34, ניואנס |ניואנסים; |C612_4, סימפטום |סימפטומים; |P931, סלון |39× |חדר מגורים או הריהוט שבו, סנטימטר |C711_2, ספציפית |תה"פ |Y34, סקי |2×D142, ראו סקי פס להלן, פארק |OCh, פורטוגזית |C612_4,³¹ פטרול |P423, פידבק |2×OM, פיזית |תה"פ |2×P931, פייר |Y111, פיקניק |OCh, פלאג |OCh, פלאפון |גם פלאפונים; |C842, 2×P423, 2×Y32, פלוס |P423, פרוטרוט |OCh, פרופיל |2×P931, פרמטר |פרמטרים; |C612_4, צילינדר |Y34, קורס |C612_4, 3×OCD_3, קילומטר |6×OCh, קילומטרז' |גם קילומטרז'ים; |C711_2, OCD_2, 2×OCD_2, קלאב |2×D142, קרטון |Y34, רדיו |C711_2, OCD_1 |2×Y33 שיאצו

חלק מן המילים הלועזיות האלה יכלו להשתייך גם לאוצר המילים של הסלנג (ותלוי מה היא הגדרת הסלנג), ברם חלקן שייך לאוצר המילים הכללי (קפה, תה, פסיכולוג, דולר, אלומיניום ועוד הרבה), ואחרות יכולות גם להשתייך לאוצר המילים הגבוה (אינפורמציה, לגיטימציה, פרוטרוט ועוד), וההבחנה קשה.

28 ראו דיון בסעיף "הדרישות מן המילון", תת-סעיף "דרך פירוט הערכים" לעיל.

29 יצוין כתת-ערך של ביי.

30 לפי ר"מ משמעות זו שייכת ללשון הדיבור.

31 את ספרדית ואנגלית לא כללתי בין המילים השאולות, וכן לא את שם התואר גרמני.

מילים שאולות שאינן שגורות:

ברשימה זו ייכללו מילים שלפי התרשמותי אינן מצויות כדיבורם של רוב הדוברים, אלא במיוחד בלשונם של אנשי מחשבים או בקרב דוברים אחרים הנוטים לשלב מילים לועזיות בלשונם גם כשיש להן חלופות עבריות. חלקן קיימות גם אצל אחרים המתמצאים במחשבים.

(א) איזי [באיזי; 'easy' [Y32; 'אינפוט |אינפוטים; 'input' [OM; 'באדי [2×OM] 'מכר צמוד, 'buddy', 'בד אנד ברקפסטט' [D142] 'bed and breakfast', 'בופה [OCD_1] 'buffet'³², 'בלוק [OCD_3] 'רחוב, 'block', 'ברקפסטט בופה [2×D142]; 'ר' לעיל בד אנד ברקפסטט' 'breakfast buffet', 'גסטאהאוס [Y33, 4×Y32] 'guesthouse', 'דה אמריקן וור [C714] 'the American war', 'דה ניו וור [C714] 'the new war', 'הף בורד [2×D142] 'half board', 'ואן |לבל ואן; 'one' [OCD_3] (level)', 'טראנס |הטראנס אה סיבירית; 'level' [OCD_3] 'trans-' [OCh] 'טרק' [OCh] 'יוראליים [OM] 'URL', 'לבל [OCD_3] 'נייטרד |גם נייטרדים' [4×OCD_2] 'night rate' [?], 'נקסטט [Y34] 'next', 'סט-אפ [C612_4] 'set up', 'סטארט [OCD_2] 'start', 'סטאפית [OM] 'השייכת לצוות [מן] 'staff', 'סטנד ביי [Y32] 'stand-by', 'סי-אייץ'-טו [Y32] 'CH2', 'סנסור [C612_4] 'sensor', 'סקי פס [6×D142] 'ski pass', 'סשן [2×OM] 'session', 'פאלם פיילוט [C612_4] 'palm pilot', 'פטיו [OCD_2] 'patio', 'פסיליטיו [OCD_2] 'facilities', 'פר |אני מוכר פר יחידה; 'per' [C612_4] 'פרטיקלז [OCD_2] 'particles', 'פרייבט קולקשן [C711_2] 'private collection', 'קואליטי אוף לייף [OCD_2] 'quality of life', 'קש [OCD_2] 'cash', 'רום-סרוויסים [OCD_2] 'room service', 'רקומנדיישן [3×OM] 'recommendation'

(ב) אַימְט [OCD_2] '?, 'בלו-פּץ' [OCD_2] '?, 'גיבין' |גיב-; [Y111] 'מאכל שבבסוסו חצילים', 'גרניר |פּגְרְנִירִים [D142] '?, 'ליטו [OM] 'קיצור של שם חברה או ארגון?;', 'סילן [2×OCD_2] '?,³³ 'רייקי [7×Y33] 'רייקי, שיטת טיפול פיננית', 'רסמי [P423] 'רשמי'

כל המילים בקבוצה (א) לקוחות ישירות מן האנגלית. בקובץ OCD_2 יש הרבה מאוד מילים זרות, מקצועיות ככל הנראה, מיוחדות למשתתפים בשיח, שהן אינן שייכות לאוצר המילים הזר הכללי. בקבוצה השנייה יש גם מילים אחרות. את חלקן איני מכירה, ולא יכולתי לפענחן מתוך ההקשרים, ולכן סימנתי את משמעותן בסימן שאלה.

32 אמנם המילה שאולה מצרפתית, אך הגייתה מושפעת מן האנגלית.

33 אין הכוונה לדבש תמרים.

מילות סלנג

הרבה מאוד מילות סלנג מצויות במילון העברית המדוברת בקורפוס, ואפשר שלא כללתי את כולן ברשימות להלן. חלקן הובאו גם לעיל במילים השאולות. הדוגמות מובאות כערכים מילוניים. בסוגריים מופיעה הצורה כפי שהיא נקראת בקורפוס. אחרי ציון מראה המקום ניתן פירוש שלי למילה לפי שימושי המילים בטקסטים. הסימון ('ר"מ) או (ס-) מציינן שהמילה אינה מופיעה ברוב-מילים או במילון ספיר המקוונים בכלל או במשמעות המצויה בקורפוס:

א – אהלן [Y111] 'ביטוי פותח שיחה', אוטוטו [C514_2] 'ממשמש ובא, קרוב' (ס-), אויש [OCh] 'מילת קריאה להסתייגות או לכאב' ('ר"מ), אחי [OCD_1] 'פנייה חברית למישהו לא מסוים', אחלה [Y32, C711_1] 'נהדר', אללה ?יסתור [OCD_3] 'אלוהים ישמור' ('ר"מ); במילון ספיר: אללה יוסטור), אנשהו [לאנשהו; Y34] 'מקום כלשהו' ('ר"מ, מ), אקשן [P423] 'פעילות', אשכרה [OCh] 'ממש, באמת'

ב – באלוהים [OCD_2] 'באמת, בכל הכנות' ('ר"מ), באסה, בעסה [Y34, C842] 'מילת קריאה, מה חבל, מצער ומאכזב', בדאון 1 [P93 1] 'בדיכאון' ('ר"מ), בדאון 2 [OCD_2] 'צנח, היה נמוך' ('ר"מ), בול [Y32] 'בדיוק', בטח [OCD_1] 'כמובן', בטירוף [OCh] 'מאוד' (ס-), לא ביג דיל [Y34] 'לא מרשים', ביצים [C711_1] 'אשכים?', בכיף [C842] 'ברצון, בשמחה' ('ר"מ), בלגן [Y111] 'אי סדר, ערבוביה', במידי [P423] 'מיד' ('ר"מ, מ), בשוטף [P93 1] 'בשגרה' ('ר"מ, מ) (ס-

ד – דפוק [2×C842, OCD_3] 'חדל אישים, גרוע' (ס-),³⁴ דפקו [לדפוק; P423] 'הכה, הערים, רימה', דפקו 2 'עשה פעולה אינטנסיבית': דפקנו ריצה [OCh] 'רצנו בכל כוחנו'; דופק חצי כוס עם וודקה [OCD_1] 'שותה משקה אלכוהולי' ('ר"מ, מ), (ס-); לא תדפוק חשבון [OCD_1] 'לא תחשב בנורמות המקובלות', דרך [דרכה; OCD_3] 'דיכא, התייחס ברעהו ביחס מעליב' ('ר"מ, מ) (ס-

ה – הופה [C714] 'מילה קריאה כשצץ משהו' (ס-), הזאתי [2, C714, C711_2] 'הזאת' [OCh] 'הזאת',³⁵ השתפן [השתפנה; כפ"א רפה; C514_2] 'נסוג ממעשה כלשהו בשל חשש' (ס-), התקשקש [מתקשקשים; OCh] 'התמהמה, התעסק בדבר יותר מדי ללא תוצאות' ('ר"מ)

34 לפי רוונטל (2005) דפוק הוא טיפש, בעל ראייה מעוותת. זו לא המשמעות כאן.
35 כינוי הרמז הזאתי חל רק ארבע פעמים, לעומת 28 פעמים שחל הכינוי הזאת, ולא נקרה בקורפוס הזה שימוש בזאתי ללא ה"א הידיעה.

ו – ואללה, ואלה [2×Y34, OCh, C514_2] 'מילת קריאה לאישור' (ס-), ואי
 [C711_1, 2×Y32, 2×OCh, Y111] 'מילת קריאה' (ר"מ), וראדי יא וראדי;
 [OCD_1] '??' 36 (ר"מ, ס-)

ז – זיין את השכל [OCD_3] 'דיבר יותר מדי, דיבר שטויות או שלא לעניין' (ס-),
 זרם [זורמת; Y32] 'התאים לנסיבות, לא העמיד קשיים או מכשולים' (ס-)

ח – חבל (לך) על הזמן [Y111, OM, OCh, 2×OCD_3, 3×OCD_1, P423, C842]
 'ביטוי של קריאת התפעלות; זה בזבזו זמן' (ס-), 37 חוש שילינג [OCh, P423] 'נהדר,
 ביטוי התלהבות והעצמה' (ר"מ); במילון ספיר יש אחו שילינג, 38 חרא [C842],
 [Y34, OCD_3] 'אדם או מצב) גרוע (ר"מ, ס-); צואה', חתך [C514_2] 'הפסיק' (ס-)

ט – טאק [OCh, Y34] 'מילת קריאה לציון בבת אחת' (ר"מ, ס-); וראו תק תק תק
 להלן, טוב טוב [C612_3] 'היטב', טוסיק [C711_1] 'ישבן', טיפה [2×Y32, P931]
 'מעט, קצת', טמבל [P423] 'טיפש', טפו טפו [Y34] 'אמירה כנגד עין הרע'
 (ס-), טריק [Y34] 'מזימה ערמומית' (ס-)

י – יא יא טיפש, יא נעל; 2×P423; יא וראדי; OCD_1; ראו הערה לעיל על וראדי
 'לשון פנייה מפחיתת ערך למישהו הבאה תמיד לפני שם עצם או שם תואר' (ס-),
 יא אללה [Y34, 3×Y32, Y311, OCh] 'ביטוי הסתייגות או התפעלות לכאורה',
 יאללה [Y111, OCh, 5×OCD_3, 2×OCD_2, C714] 'קריאת זירו ויעידוד; קריאת
 הסתייגות כמו יא אללה', יאללה ביי [OCD_3] 'ברכת שלום בסוף שיחה' (ר"מ,
 ס-), יואו [Y32] 'ביטוי התפעלות' (ר"מ, ס-), יענו [OCD_2, P423] 'כלומר,
 כביכול' (ר"מ, ס-)

כ – כוס אוחתק [C711_1] 'קללה' (ר"מ, ס-), כוס אימא של- [P423] 'קללה'
 (ר"מ, ס-), כיהף 39 [Y34, 3×Y32, OCD_2, P931, P423] 'הנאה', כפרה (בהטעמת
 מלעיל) [3×OCD_3] 'חביבה', כפרות (בהטעמת מלרע) [OCD_3] 'חביבות'

36 דורון רובינשטיין הסב את תשומת לבי לכך שבמילון הערכי-עברי של אברהם שרוני בערך
 ןרדיה יש הפניה אל ןראדי במשמעות משמרת, תורנות, ואין המשמעות הולמת את ההקשר:
 אלף מאתיים שקל דלק || יא וראדי || ראית איזה או- -- איזה יונדאי יפה יש לו [OCD_1].
 37 ברוב המקרים ביטוי של התפעלות, אבל לא הצלחתי לעמוד על כל דקויות ההבחנה
 בקורפוס, כי במקרים אחדים השימושים אינם ברורים כל כך בטקסטים.
 38 ראו דיון לעיל בחוש שילינג בסעיף "חידושי מילים או המצאות לשעתי".
 39 ראו הערה 10 לעיל.

צ – צייץ [OCD_3] 'אמר משהו, התבטא' (ס-), צ'יק [OCh] 'מהר מאוד' (ר"מ),
צ'יק-צ'ק [Y32] 'בן רגע, מהר מאוד'

ק – קומבינה, קומבינות [2×OCh] 'פעולה מתוחכמת', קונטרה [2×C514_2] 'נגד',
קווצ'ין' [מקווצ'ת'; IC714] 'מעך וקימט', קווצ'ין' [קווצ'צ'ים; IC714] 'קיימוטים
כתוצאת מעיכה', קור כלבים [OCh] 'קור רב מאוד', קטע [OCh, OCD_1] 'אירוע
מפתיע, אירוע משמעותי' (ס-), קיצר [C842] 'בקיצור' (ר"מ, ס-), קקה [C714]
'דבר רע, אינו ראוי' (ר"מ, ס-), קרע [קורע אותי; OCD_1], קרענו את התחת;
OCD_2] 'עייף, גרם צער או נזק, גרם מאמץ כלכלי או פיזי'

ש – שווה [OCh, C842] 'בעל ערך, נהדר, מעולה' (ס-), שוק [C514_2, P931],
[Y32] 'הלם, זעזוע' (ר"מ, ס-⁴⁵), שיגע [לשגע; P931] 'עצבן, גרם לטרדות יתר',
שולק [OCD_1] 'לגימה', שמאטעס [C612_4] 'סמרטוטים' (ס-), שקשק [שקשקתי;
P423] 'פחד'

ת – תחמן [תחמנתי; Y33] 'נהג בערמומיות לטובתו האישית', תכלס, בתכלס
[OCD_3, P931] 'למעשה, מה שמתמע', תק תק תק [C612_4]; השווה טאק
לעיל] 'מהר מאוד' (ר"מ, ס-)

כל המילים מן הרשימה הזאת שנכללו במילון רב-מילים סומנו בו כסלנג, כלשון
דיבור, כלשון המונית וגסה ובמקרים בודדים גם כלשון ילדים. מילון ספיר ציין
במקרים רבים גם את מקורן השאול של המילים. הערכים שלא נמצאו בשני המילונים,
אבל הם נכללים במילון הסלנג של רוזנטל (2005), הם: אויש, דפק (משקה חריף),⁴⁶
יאללה ביי, יואו, יענו, מבאוס, מלוכלך, נעל (במשמעות טיפש), וקקה (במשמעות
דבר רע שאינו ראוי), והם טעונים תוספת. כל אחד מן המילונים צריך להשלים את
המילים או את המשמעויות שנמצאו באחד מהם כדי להציג תמונה מדויקת יותר של
הסלנג העברי. שתיים מן המילים הן מילות קריאה, אויש ויואו, ואם מילות קריאה
כמו אוי ואללי (שלא נקרו בקורפוס ומקורן קדום) נכללות במילונים, מן הראוי שגם
מילות הקריאה האלה ייכללו בהם. גם הצירוף יאללה ביי אמנם נקרה בקורפוס רק
פעם אחת, אבל הוא שכיח מאוד בשיח העברי בעת פרידה, ומקומו במילון. המילים
טאק, קווצ'ין' ותק תק תק לא נמצאו גם במילון הסלנג של רוזנטל.⁴⁷

45 אמנם הערך נמצא בהם אבל הם מפנים לערך "הלם" ואינם מסבירים אותו.
46 במילון רוזנטל (2005) יש ערך "דפק את הראש" במשמעות 'השתכר', הדומה לשימוש
כאן: אני בשיא הצמא דופק חצי כוס עם וודקה.
47 במילון הסלנג של רוזנטל נמצא הפועל קווצ'ין', אבל לא שם הפעולה. במילון בן אמוץ
ובן יהודה (תשמ"ב) המילה נמצאת בצורה זו.

המילים שהופיעו בתדירות גבוהה יחסית בקורפוס (יותר משלוש פעמים, ולפחות בשתי הקלטות) הן: **דפוק, ואללה, חרא, טיפה, יא, יא אללה, יאללה, כף, נשמה וסבבה**. שלוש מילים מתוכן הן מילים עבריות שפיתחו משמעות חדשה: דפוק, טיפה ונשמה.

סיום

תם ולא נשלם. בפרק תוארו הסוגיות שעל כותב מילון העברית המדוברת להתמודד אתן. לחלקן הוצעו פתרונות; אחרות עתידות להיפתר לכשיגדל הקורפוס והמילון ייכתב בפועל. ברשימות האחרונות של המילים המיוחדות עמדתי על דרכי הפריסה של המילים המיוחדות בקורפוס. קרוב לוודאי שלמרות אורך הרשימה, אין היא כללית וממצה את כל המילים הקיימות בקורפוס, ועוד רבה המלאכה בתחום.

אזכורים ביבליוגרפיים

- אבניאון א'. תשנ"ט. מילון ספיר: מילון עברי-עברי אנציקלופדי בשיטת ההווה. תל אביב. מילון ספיר המקוון <http://www.milononline.net>.
- אבן-שושן א'. 1966. המלון החדש. ירושלים.
- אבן-שושן א'. 2003. מלון אבן-שושן. תל אביב.
- בהט ש' ומישור מ'. תשנ"ה. מילון ההווה. תל אביב.
- בורוכובסקי בר-אבא א. תשע"ו. "תחביר העברית המדוברת". בתוך: ע' גונן (עורכת). **חוקרים עברית מדוברת** (תעודה כז). תל-אביב. 99-106.
- בן אמוץ ד' ובן יהודה נ'. תשמ"ב. מלון אחול-מניוקי לעברית מדוברת. תל-אביב.
- הורביץ א'. תשל"ב. **בין לשון ללשון**. ירושלים.
- הורביץ מ'. תשנ"ו. "כזה", 'כאילר' ודומותיהן: דלות לשונית או שינוי האתוס של הנוער". **חלקת לשון** 21. 69-74.
- הנקין ר'. 1999. "מה בין השמים כחולים כאלה", 'בשמים כחולים כזה', 'והשמים כחולים כאילו': על השימוש בכינויי רמז משווים ויסודות אחרים להסתייגות". בתוך: ר' בן-שחר וג' טורי (עורכים). **העברית שפה חיה ב**. תל אביב. 103-122.
- יזרעאל ש'. תשע"ו. "מסד הנתונים למיזם 'חוקרים עברית מדוברת'". בתוך: ע' גונן (עורכת). **חוקרים עברית מדוברת** (תעודה כז). תל-אביב. 37-49.
- כנעני י'. תש"ך-תשל"ז. **אוצר הלשון העברית**. רמת גן-גבעתיים.
- לבנת ז', אמיר נ' וגונן ע'. תשע"ו. "ממשק שיח ופרוזודיה: 'עכשיו' כמקרה מבחן". בתוך: ע' גונן (עורכת). **חוקרים עברית מדוברת** (תעודה כז). תל-אביב. 503-523.
- מוסקוביץ ר'. תש"ם. "ההשפעה הסלאבית על העברית בימינו". **הכנס המדעי העברי האירופי הרביעי לחקר השפה העברית ותרבותה**. ורשה. 105-108.
- מירקין ר'. תשכ"ב. "משקל מפועל". **לשונונו** לב. 140-152.

- מילון ספיר המקוון, ראו אבניאון.
 מילון רב-מילים המקוון, ראו שויקה.
 סיון ד' ופרוכטמן מ'. תשס"ז. מלון אריאל המקיף: מלון עברי-עברי חדש מכל תקופות
 הלשון העברית. קרית גת.
 קדרי מ"צ. תשס"ו. מילון העברית המקראית. רמת גן.
 רוזן ח'. תשט"ז. "מפועל בעברית הישראלית". לשוננו כ. 139-148.
 רוזנטל ר'. 2005. מילון הסלנג המקיף. ירושלים.
 שויקה י'. תשנ"ז. רב-מילים המילון השלם. תל אביב. <http://www.ravmilim.co.il>.
 שורצולד (רודריג) א'. תשס"ב. פרקים במורפולוגיה עברית. ירושלים.
 שורצולד (רודריג) א' וכהן-גרוס ד'. תש"ס. "המשקלים השכיחים בעברית". בתוך: מ'
 הורביץ (עורכת). לשון העיתונות בת זמננו: אסופת מאמרים לזכרה של מינה
 עפרון. אבן יהודה. 161-148.
 Bat-El O. 1994. "Resolving Prosodic Mismatch in Modern Hebrew Verb Formation".
 In: H. van der Hulst & J. van der Weijer (eds.). *Leiden in Last, HIL Phonology
 Papers I*. The Hague. 25-40.
 Bolozky S. 1994. "On the Formation of Diminutives in Modern Hebrew Morphology".
Hebrew Studies 35. 47-63.
 Bolozky S. 1999. *Measuring Productivity in Word Formation: The Case of Israeli
 Hebrew*. Leiden.
 Maschler Y. 2009. *Metalanguage in Interaction: Hebrew Discourse Markers*.
 Amsterdam.
 Schwarzwald (Rodrigue) O. 2010. "Recursiveness in Hebrew Word Formation".
SKASE Journal of Theoretical Linguistics 7, 1. 2-13.
 Available at: http://www.skase.sk/Volumes/JTL15/pdf_doc/01.pdf.
 Ussishkin (Sherman) A. 1999. "The Inadequacy of the Consonantal Root: Modern
 Hebrew Denominal Verbs and Output-Output Correspondence". *Phonology*
 16. 401-443.
 Ziv Y. 1998. "Hebrew *kaze* as Discourse Marker and Lexical Hedge: Conceptual and
 Procedural Properties". In: A. H. Jucker & Y. Ziv (eds.). *Discourse Markers:
 Descriptions and Theory*. Amsterdam and Philadelphia. 203-221.